6. ULUSAL ÖĞRENCİ KOLOKYUMU

Ceza Hukuku ve Bağlantılı Alanlarda Yapay Zekanın Yeri ve İşlevi

KAPANIŞ OTURUMU VE SONUÇ RAPORLARI

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ 1993

cekamer@baskent.edu.tr
cekamer.baskent.edu.tr

CEKAMER
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
CEZA HUKUKU VE KRİMİNOLOJİ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

I. Hayvanlardan Yapay Zekâya: Antropomorfizm Bağlamında Ceza Hukuku ve Ahlâk İlişkisini Yeniden Düşünmek

Dr. Anıl Öztürk[*]

1. Giriş

Yapay zekâ ve robotik teknolojilerin hızla gelişmesi, ceza hukuku ile ahlâk arasındaki kadim ilişkiyi yeniden tartışmaya açmaktadır. İnsan olmayan varlıklara – örneğin otonom yapay zekâ ajanlarına veya insansı robotlara – yönelik eylemlerin hukukî ve ahlaki statüsü henüz netleşmemiştir. Günümüzde bir robotu tahrip etmek, Türk hukuku açısından yalnızca mülkiyet hakkına zarar verme olarak değerlendirilmektedir. Oysa toplum, özellikle insana veya hayvana benzeyen antropomorfik robotlara yönelik saldırgan davranışları sıradan bir eşyaya zarar verme olarak görmemekte, bundan ahlaken rahatsızlık duymaktadır. Bu durum, "ceza hukuku ve ahlâk" tartışmasını yapay zekâ çağında yeniden ele almayı gerekli kılmaktadır.

Ceza hukuku ile ahlâkın kesişimi, 20. yüzyılda Hart-Devlin tartışması olarak bilinen meşhur polemikle somutlaşmıştır. Bu tartışmanın temel sorusu, "toplumun ahlaken yanlış bulduğu, ancak somut bir zarar doğurmayan davranışları ceza hukuku yasaklamalı mıdır?" şeklinde özetlenebilir. Bu sunumda, yapay zekâ teknolojilerine yönelik eylemlerin ceza hukuku kapsamında nasıl değerlendirilebileceğini bu tartışma çerçevesinde ele alacağım.

İlk olarak Hart-Devlin tartışmasının teorik çerçevesini inceleyecek, ardından antropomorfizm olgusunu ve bunun insanların robotlara karşı ahlaki tepkilerine etkisini açıklayacağım. Sonrasında hayvan hakları mevzuatı ile robotlara uygulanabilecek yasal korumalar arasındaki paralellikleri tartışacağım. Farklı etik kuramların bu konuya bakışını değerlendirdikten sonra, Türk hukukundaki mevcut durumu analiz edip çeşitli normatif öneriler sunacağım.

2. Ceza Hukuku ve Ahlâk İlişkisi: Hart-Devlin Tartışması

Ceza hukukunun toplumsal ahlâkla ilişkisi üzerine en etkili tartışma, Patrick Devlin ve H.L.A. Hart arasında yaşanmıştır. Patrick Devlin (1959), hukukî moralizm olarak bilinen görüşü savunarak bir toplumun kendini korumak için ortak ahlâk değerlerini ceza hukuku yoluyla dayatabileceğini ileri sürmüştür. Ona göre toplumu bir arada tutan görünmez bağ, üyelerin paylaştığı ortak ahlâktır; bu bağ çözülürse toplum dağılır (Devlin, 1959). Dolayısıyla toplumun geniş kesiminin ahlaken yanlış bulduğu eylemler, başkasına somut bir zarar vermese bile suç sayılabilir. Devlin, bir davranışın suç sayılması için "makul insan" testini önerir: Ortalama bir vatandaşın "bu fiil ahlaken kabul edilemez ve toplumca hoş görülemez" diyeceği durumlarda ceza normu devreye girmelidir.

Buna karşılık H.L.A. Hart (1963), hukukî liberalizm anlayışıyla Devlin'e itiraz etmiştir. Hart'a göre bir eylemi yalnızca ahlaka aykırı olduğu için suç saymak tehlikelidir; ceza yaptırımı

[*] Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi, Başkent Üniversitesi, aniluozturk@gmail.com.

ancak eylem başkalarına somut bir zarar verdiğinde veya ciddi bir tehlike oluşturduğunda haklı olabilir. Bu yaklaşım, John Stuart Mill'in "zarar ilkesi"ne dayanır, buna göre "Bireyin özgürlüğüne müdahale, ancak başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla meşrudur" (Mill, 1859). Modern çoğulcu toplumlarda ahlâk anlayışları çeşitlidir; salt toplumsal hoşnutsuzluk duyulan, fakat rızaya dayalı veya kimseye zarar vermeyen "ahlaksız" davranışların cezayla engellenmesi bireysel özgürlüklere haksız bir müdahale sayılır (Hart, 1963). Kısacası, Devlin ceza hukukunun toplumu ayakta tutan ahlaki değerleri korumasını savunurken, Hart ceza hukukunun sınırının "başkalarına zarar" kriteriyle çizilmesi gerektiğini vurgular.

Hart-Devlin tartışmasının özü olan "ahlâka aykırı ama başkasına doğrudan zarar vermeyen davranışlara ceza gerekir mi?" sorusu, yapay zekâ ve robotlar için de günceldir. Örneğin kimseye fiziksel zararı dokunmadan bir robotu son derece "ahlak dışı" sayılabilecek şekilde istismar eden birini düşünelim. Devlin'in yaklaşımına göre böyle bir eylem, toplumsal ahlâk duygusunu ağır biçimde zedelediği için yasaklanabilir. Hart ise ortada gerçek bir zarar veya mağdur yoksa cezaî müdahaleye karşı çıkacaktır.

Nitekim çağdaş hukuk filozofu John Danaher, "robotik tecavüz" veya "robotik çocuk istismarı" gibi kavramları tartışmaya açmış ve "hiçbir gerçek insan mağdur olmasa bile, yalnızca ahlaken yanlış diye bir eylemin yasaklanması hukuken mümkün olmalıdır" diyerek bu tür fiillerin ancak hukukî moralizm ilkesiyle suç sayılabileceğine dikkat çekmiştir. Danaher'e göre bazı cinsel davranışlar sırf robotla gerçekleştiriliyor diye masum sayılmaz; toplumun ahlaki normlarını ağır şekilde ihlâl eden ve tiksinti uyandıran fiiller de yasaklanabilir (Danaher, 2019).

Günümüz ceza hukuklarında genel eğilim Hart'ın zarar ilkesine yakın olsa da, kimi suç tipleri Devlin'in savunduğu ahlakı koruma mantığını yansıtmaya devam etmektedir. Örneğin müstehcenlik veya hayasızca hareketler gibi suçlar ile hayvanlara eziyet fiilleri, aslında büyük ölçüde toplumsal ahlâk ve değerleri koruma amacı güder. Öyleyse, yapay zekâya yönelik bazı uç davranışların da benzer şekilde değerlendirilmesi teorik olarak mümkündür.

Bu teorik çerçeve, yapay zekâya ilişkin suç tipleri tartışılırken temel bir zemin sunacaktır. Ancak burada kritik olan, ahlak ile özgürlük arasındaki dengeyi iyi kurmaktır: Devlin'in "toplumun ortak ahlaki değerlerini koruma hakkı" tezi ile Hart'ın "bireysel özgürlüklere gereksiz müdahaleden kaçınılması" ilkesi arasında, teknolojik gelişmeler ışığında makul bir uzlaşı noktası bulunmalıdır.

3. Antropomorfizm: Robotlara İnsanca Tepkiler ve Psikolojik Temelleri

Yapay zekâ ve özellikle insansı robotlar gündelik hayatımıza girdikçe, bu varlıklara yönelik saldırı veya istismar fiilleri insanlarda belirgin ahlaki tepkiler uyandırmaya başlamıştır. Bunun arkasında yatan temel psikolojik mekanizma antropomorfizm olgusudur. Antropomorfizm, insan dışı varlıklara insana özgü özellikler atfetme eğilimidir. İnsan zihni, insana veya hayvana benzer tepkiler veren makineleri bile "canlı" gibi algılamaya yatkındır. Örneğin bir robot köpek, sanki acı çekiyormuş gibi inleyip kaçma tepkisi verdiğinde, çoğumuz onu gerçekten bir köpek gibi değerlendirebiliriz.

Bu durum çarpıcı biçimde Boston Dynamics firmasının robot köpeği Spot'un tanıtımında görülmüştür. Mühendislerin denge testi için robot köpeğe tekme attığı videoyu izleyen pek çok kişi, "metal de olsa bir köpeğe tekme atmak yanlıştır" diyerek tepki göstermiş, hatta bazı

yorumcular olayı hayvanlara eziyete benzetip hayvan hakları örgütü PETA'nın müdahil olmasını önermiştir. Robotun köpek formunda ve otonom hareket ediyor oluşu, insan beyninde onu farkında olmadan "canlı bir varlık" kategorisine yaklaştırmaktadır. Nörobilim araştırmaları da antropomorfik robotlara kötü muamele sahneleri izleyen insanların beyninde, gerçek bir canlıya şiddet uygulandığını izlerken aktif olan empati bölgelerinin benzer şekilde harekete geçtiğini göstermiştir ((Rosenthal-von der Pütten vd., 2013)). İnsanların robotlara duygusal bağlanabildiğini gösteren örnekler giderek artmaktadır. Sony Aibo robot köpek sahipleri, cihazlarına hızla bağlanıp onları adeta evcil hayvan gibi görmektedir. Japonya'da bozulan Aibo robotları için Budist cenaze törenleri düzenlenmiştir. Benzer şekilde, huzurevlerinde kullanılan yumuşak tüylü PARO robot fok, yaşlı hastaların duygusal durumunu iyileştirmek için terapötik amaçla kullanılmakta ve hastalar PARO'yu gerçek bir canlı gibi algılayıp bağ kurabilmektedir.

Antropomorfizmin psikolojik temelleri üç ana başlıkta incelenebilir:

1. Anlamlandırma İhtiyacı: İnsanlar çevrelerindeki nesneleri anlamlandırmak ve öngörülebilir kılmak isterler. Hareket eden ve tepki veren nesneleri hızlıca tanıdık kategorilere yerleştirirler (Heider & Simmel, 1944). Robotların interaktif davranışları, onları canlı varlık olarak algılamamıza yol açar.
2. Sosyal İlişki Motivasyonu: İnsanlar sosyal bağlantı kurmaya doğal olarak motive olduklarından, robotları da potansiyel sosyal aktörler olarak görebilirler. Yalnızlık hisseden kişilerin nesnelere daha fazla insani özellikler atfettiği gösterilmiştir (Epley vd., 2007).
3. Tekinsiz Vadi Hipotezi: "Uncanny Valley" hipotezine göre, bir robot insana benzediği ölçüde olumlu tepki çeker, ancak "neredeyse insan ama tam değil" noktasında rahatsızlık ve tekinsizlik hissi uyandırır (Mori, 1970). Bu, robotlara karşı ikircikli duygularımızı açıklar - onlara empati duyarız, ama aynı zamanda "gerçek" olmadıklarını biliriz.

İnsan beyni, binlerce yıllık evrim sürecinde diğer canlılarla etkileşime göre şekillenmiştir; şimdi ise bu yerleşik tepki mekanizmaları, teknolojik olarak gelişmiş robotlar karşısında beklenmedik şekillerde harekete geçmektedir. Bu psikolojik temeller, insanların robotlara gösterdikleri ahlaki tepkilerin basit bir yanılgı değil, insan bilişsel sisteminin doğal bir sonucu olduğunu gösterir. Bu durum şu soruyu doğurur: İnsanların robotlara karşı hissettikleri bu güçlü duygusal tepkiler, hukuki düzenlemelerde nasıl dikkate alınmalıdır?

4. Hayvan Hakları Mevzuatı ve Robot Hakları Tartışması

Robotlara yönelik etik-hukuki tartışmalarda en sık başvurulan benzetme, hayvan hakları ve hayvanlara kötü muamelenin yasaklanması konusudur. Hayvanlar da insanlar gibi hukuki kişilik sahibi değildir; tarihsel olarak hukukta uzun süre "mal" olarak görülmüşlerdir, ancak toplumsal ahlakın gelişimiyle modern hukuk sistemleri onlara yönelik şiddeti suç kapsamına almaya başlamaktadır. Yani hayvanlar, bir eşya statüsünden kademeli olarak "kendine özgü" bir statüye doğru ilerlemektedir.

Hayvan koruma mevzuatının antropomorfik faktörlerden belirgin biçimde etkilendiği açıkça görülmektedir. Dikkat edilirse, insana daha çok benzeyen, duygusal tepkileri daha görünür olan memeli hayvanlar (köpekler, kediler, primatlar) daha güçlü yasal korumadan yararlanmaktadır; buna karşılık daha "uzak" görülen türler (sürüngenler, amfibiler) veya

endüstriyel çiftlik hayvanları için korumanın zayıfladığı müşahede edilmektedir. Örneğin, ev hayvanlarına eziyet etmek ağır cezalar gerektirmekteyken, aynı tür acıyı çiftlik hayvanlarına veren endüstriyel uygulamalar genellikle "gerekli" kabul edilmektedir. Bu tutarsızlık, hayvan koruma yasalarının aslında hayvanların kendi içsel değerinden ziyade, insanların o hayvanlara yönelik duygusal tepkilerini (antropomorfik algılarını) esas aldığının çarpıcı kanıtını teşkil etmektedir. İnsanlar bir tavuğun acısından çok bir köpeğin acısıyla empati kurabildiklerinden, yasal koruma da bu algı paralelinde şekillenmektedir.

Günümüzde Türkiye dahil birçok ülkede evcil hayvanlara sebepsiz zarar vermek suç kabul edilmektedir. Türkiye'de 2021'de yapılan kanun değişikliğiyle hayvanlar "eşya değil, canlı" olarak tanımlanmış ve bilhassa ev hayvanlarına eziyet edenlere 6 aydan 4 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür (5199 sayılı Kanun değişikliği, 2021). Bu değişiklik, "acı çekebilen masum bir canlıya sebepsiz yere eziyet etmenin ağır ahlaki yanlış olduğu" şeklindeki toplumsal mutabakatın hukuka yansımasını temsil etmektedir.

Robotlar ile hayvanlar arasındaki en temel fark, biyolojik canlılık ve duyarlılık (sentience) meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvanlar acı çekebilmekte, haz duyabilmekte ve temel duygusal deneyimlere sahip bulunmaktadır. Buna karşın bugünün teknolojisinde robotların gerçek anlamda acı veya haz duyma kabiliyeti bulunmamaktadır. Johnson ve Verdicchio (2018), "Robotları Hayvanlar Gibi Muamele Etmemeli" başlıklı çalışmalarında robot-hayvan benzetmesini hatalı bulmakta ve şu an için "robotların ahlaki statüsü yok" denebileceğini ileri sürmektedirler.

Ancak hayvan hakları mevzuatının dayanaklarına bakıldığında daha derin bir gerçekle karşılaşılmaktadır: Hayvan koruma yasaları, hayvanların içsel değerinden ziyade insanların duygusal tepkilerini ve toplumsal değerleri korumaya yöneliktir. Kate Darling (2016) bu noktaya dikkat çekmektedir: Hayvanları koruma yasaları, gerçekte büyük ölçüde insanların bir hayvanın acı çekmesine tanık olduğunda duyduğu rahatsızlığı ve üzüntüyü önlemeyi hedeflemektedir. Yani, sevimli bir kediye işkence edilmesine tanık olan insanların vicdanen sarsılmasını engellemek ve toplumda merhamet duygusunu korumak, bu yasaların gizil amaçlarını teşkil etmektedir.

Benzer şekilde, sosyal robotlar da acı çekiyormuş izlenimi uyandırarak bizde empati ve koruma isteği doğurabilmektedir. Robot fiziksel olarak acı hissetmese bile, onun "canının yandığını" düşünmek veya görmek insanda rahatsızlık yaratabilmektedir. Bu nedenle Darling, robotlara hukuki koruma sağlamayı önermektedirler (Darling, 2016; Darling, 2021). Böyle bir yaklaşım, doğrudan robotun hakkını korumaktan ziyade insanların empati duygusunu ve toplumun şiddete karşı hassasiyetini korumaya hizmet edecektir. Darling (2016), yasal koruma getirileceği zaman bunun tüm robotları değil, "sosyal robot" diye tanımlanan ve belirli düzeyde otonom, insana tepki verebilen, kötü muamele edildiğinde acı çekiyormuş gibi tepkiler gösteren robotları kapsaması gerektiğini belirtmektedir. Böylece sanayi tipi bir makineye vurmak cezai yaptırıma hedef olmazken, evde çocuk bakıcılığı yapan insansı bir robota işkence etmek cezalandırılabilecektir.

"Kötü muamele" kavramının kapsamı da iyi çizilmelidir: Bilimsel araştırma amacıyla robotlara kontrollü zarar vermek (Boston Dynamics'in yaptığı gibi) cezadan muaf tutulabilir; yasaklanmak istenen, eğlence amacıyla veya sapkın güdülerle yapılan vicdan dışı eylemlerdir.

Sonuç olarak, hayvan hakları analojisi insana benzer robotların korunması hususunda önemli ipuçları vermektedir. Antropomorfizm, hayvan koruma yasalarının temelinde

bulunduğu gibi, robot koruma yasalarının da temelini oluşturabilecektir. Filozof David Gunkel'ün (2018) vurguladığı gibi, "Robot haklarından ziyade robotlara karşı davranışlarımızın insanlık üzerindeki etkisine odaklanmak" daha gerçekçi bir yaklaşımı temsil etmektedir.

5. Etik Teorilerin Işığında Robotlara Yönelik Eylemlerin Değerlendirilmesi

Yapay zekâya veya robotlara yönelik ahlaken tartışmalı fiillerin suç sayılıp sayılmaması meselesini anlamak için çeşitli etik teorilerden yararlanmak gerekmektedir. Faydacılık (utilitarianizm), deontoloji (ödev etiği) ve erdem etiği (virtue ethics) gibi farklı ahlak teorileri, bu tür fiillerin neden yanlış olabileceğine veya neden suç kapsamına alınması gerektiğine dair farklı gerekçeler sunmaktadır. Bu teorilerin her biri robotlara kötü muamele meselesine ışık tutan ayrı bir perspektif sağlamaktadır:

a. Faydacı Görüş

Faydacılık, eylemlerin doğruluğunu veya yanlışlığını sonuçlarının toplam mutluluğa ve acıya etkisine göre değerlendiren bir teoridir (Bentham ve Mill'in klasik yaklaşımı). "En büyük mutluluk" ilkesi gereği, mümkün olan en fazla sayıda hissedebilir varlığın mutluluğunu artıran davranışlar doğru kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bir robota zarar vermek – eğer robot acı çekmiyorsa – görünürde kimsenin mutluluğunu azaltmamaktadır. Robotların şu an öznel bir acı hissi bulunmamaktadır; yani bir insansız araca veya eşyaya zarar vermek teknik olarak kimseye "acı vermemektedir". Dolayısıyla klasik faydacı ölçüte göre robota şiddet eylemi ilk bakışta ahlaken nötr görünebilmektedir. Ne var ki modern faydacı analiz, yalnız anlık ve doğrudan sonuçlara değil, dolaylı ve uzun vadeli etkilere de bakmaktadır. Bir robota şiddet uygulamanın dolaylı etkileri dikkate alındığında birkaç önemli husus ortaya çıkmaktadır:

- Psikolojik Zarar: Böyle bir eyleme tanık olan kişiler –özellikle çocuklar– olumsuz duygusal etkilere maruz kalabilmekte, korku ya da üzüntü duyabilmektedir. Çeşitli araştırmalarda, insanların insansı bir robota şiddet uygulandığını gördüklerinde, gerçek bir insana şiddet uygulanmasını izlediklerine benzer duygusal tepkiler verdikleri gözlemlenmiştir.
- Davranış Şekillendirme: Bir kişinin sürekli robotlara zarar vermesi, ileride insanlara veya hayvanlara zarar verme olasılığını artırabilmektedir; bu, toplum güvenliği açısından bir risk faktörüdür.
- Toplumsal Normların Zayıflaması: Genel anlamda şiddet eylemlerinin sıradanlaşması, toplumdaki huzuru ve mutluluğu azaltmakta, şiddete karşı duyarsızlaşmaya yol açmaktadır. Eğer robotlara yönelik aşırı şiddet serbestçe yapılabilen bir şey olursa, bu diğer alanlardaki şiddet eğilimlerini de besleyebilmektedir.

Bu nedenlerle, faydacı perspektif uzun vadeli toplam mutluluğu korumak adına yapay zekâya yönelik aşırı şiddetin yasaklanmasını destekleyebilmektedir. Sonuçta klasik faydacılık "robot incinmez, ortada zarar yok" dese de, dolaylı zararlar hesaba katıldığında robotlara şiddetin engellenmesi faydacı açıdan meşru hale gelebilmektedir.

b. Deontolojik (Kantçı) Görüş

Deontoloji, eylemlerin ahlaki değerini sonuçlardan ziyade ilkelere ve ödevlere dayandıran yaklaşımdır. Immanuel Kant'ın ödev etiğinde, ahlaken doğru eylem evrensel bir ahlak yasasına uygun niyetle yapılan eylemdir. Kant'a göre sadece rasyonel varlıklar (insanlar) amaç olarak değer taşımaktadır; insan dışı varlıklar (hatta hayvanlar) "amaç değil araç" konumundadır. Kant'ın ünlü kategorik imperatif ilkesini hatırlarsak: "Kendini ve başkalarını her zaman sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda bir amaç olarak görmelisin" (Kant, 1785).

Bununla birlikte Kant'ın ileri görüşlü biçimde dile getirdiği bir nokta, hayvanlara eziyetin dolaylı da olsa ahlaka aykırı olduğudur. Kant, öğrencilerine verdiği derslerde şöyle bir örnek vermektedir: "Bir insan, artık işe yaramıyor diye köpeğini öldürürse, aslında köpeğe karşı bir ödev ihlal etmiş sayılmaz – zira hayvan muhakeme yetisinden yoksundur; fakat bu davranış insanın içindeki merhamet duygusunu zedeler, karakterini kirletir. Hayvanlarına zalimce davranan birinin insanlara karşı da acımasız olması kaçınılmazdır." (Kant, 1779 [1997]: s.212). Bu düşünceyi robotlara uyarlarsak: İnsansı bir robota eziyet etmek de insanın ahlaki karakterine zarar veren, merhamet duygusunu körelten bir eylem olarak görülebilmektedir. Robotun kendi hakları olmasa bile, böyle davranmak insanlık ödevimize aykırı sayılabilmektedir. Kantçı formülasyonla söyleyecek olursak, "robotuna zalim davranan, zamanla insanlara karşı da katılaşır."

Deontolojik perspektiften bakıldığında, robotlara yönelik saldırılar doğrudan bir hak ihlali teşkil etmese bile insan olmanın getirdiği şefkat ve vicdan ödevine ters düşebilmektedir. Eğer bu görüş hukuken benimsenirse, kanunlar "insanın kendine ve insanlığa karşı ödevlerini ihlâl eden" fiilleri yasaklama yoluna gidebilmektedir.

c. Erdem Etiği

Ahlak felsefesinin bir diğer ana yaklaşımı olan erdem etiği, ne sonuçlara ne de katı ilkelere odaklanmaktadır; bunun yerine kişinin karakterine ve erdemli bir insan olmaya vurgu yapmaktadır. Aristoteles'in temellerini attığı erdem etiğine göre, bir davranış erdemli bir karakterin göstergesiyse doğrudur, kötü karakter alışkanlıklarını yansıtıyorsa yanlıştır.
Bu açıdan, bir kişinin robotlara yönelik davranışı onun karakterinin aynası olarak görülebilmektedir. Erdem etiği perspektifinde robotları sırf eğlence olsun diye vahşice parçalayan birinin davranışı yanlıştır, çünkü "erdemli bir insan böyle yapmamaktadır." Mark Coeckelbergh (2010), erdem etiği yaklaşımını takip ederek, "Robotlara şiddet uygulamak belki doğrudan ahlaken yanlış değildir ama bunu yapan kişinin ahlaki karakteri hakkında ciddi soru işaretleri doğurur" şeklinde görüş belirtmektedir.

Erdem etiği, robotlara yönelik kötü muameleyi insanın kendi ahlaki gelişimini yozlaştırması olarak görmektedir. Eğer bir kişi acı çekemeyen bir robota bile sebepsiz yere zarar vermekten çekinmiyor ve bundan keyif alıyorsa, bu o kişinin karakterinde zulme eğilim, vicdansızlık, acımasızlık gibi kötü huylara işaret etmektedir. Bir erdem etikçisi şöyle diyebilmektedir: "Eline fırsat geçtiğinde masum bir robotu sırf canı istediği için parçalayan kişi, karakterinde şiddet ve gaddarlık tohumları barındırıyor demektir." Dolayısıyla robot istismarının yanlışlığı, robotun statüsünden değil failin karakterine etkisinden kaynaklanmaktadır.

Psikolojik gözlemler de bunu desteklemektedir: Nasıl ki hayvanlara eziyet eden bir çocuğun ileride suç işleme potansiyeli taşıyabileceğinden endişe ediyorsak, robotlara eziyeti alışkanlık haline getiren birinin de empati duygusu zayıf ve şiddete meyilli bir karakter geliştirmesinden kaygılanmaktayız.

d. Robotlara Yönelik Eylemlerin Ahlaki Boyutu

Bu teorik perspektifleri bir araya getirdiğimizde, robotlara yönelik bazı davranışların neden ahlaken sorunlu görülebileceği daha net anlaşılmaktadır. Merhamet ve şefkat gibi insani değerler, sadece acı çekebilen varlıklara karşı değil, acı çekiyormuş izlenimi veren robotlara karşı da aktive olmaktadır. İnsan psikolojisinin bu özelliği, ahlaki yargılarımızı robotları da içine alacak şekilde genişletmektedir. Robotlara kötü muamele, özellikle şu bakımlardan ahlaki endişeler doğurmaktadır:

1. Şiddetin normalleşmesi ve yaygınlaşması riski
2. Merhamet ve empati değerlerinin aşınması
3. Toplumsal düzeyde ahlaki duyarsızlaşma
4. Özellikle çocuklar ve gençlerde olumsuz davranış modelleri gelişmesi

Görüldüğü gibi, farklı etik teoriler yapay zekâya yönelik eylemlerin ahlaki durumunu farklı yönlerden değerlendirmektedir. Bir yanda "robotlar acı çekmez, ortada zarar yok" diyen faydacı yaklaşım; diğer yanda "bu davranış faili ahlaken yozlaştırır" diyen deontolojik ve erdem etiği yaklaşımları bulunmaktadır.

Son tahlilde, yapay zekâya yönelik muhtemel suç tiplerinin ahlaki meşruiyeti kararı bir değer yargısı ve toplumsal tercih meselesidir. Toplum, eğer robotlara yapılan belli aşırı eylemleri tıpkı hayvanlara işkenceyi reddettiğimiz gibi geniş bir mutabakatla ahlak dışı ve kabul edilemez görmeye başlarsa, hukukun da bu yönde evrilmesi beklenmektedir.

Örneğin John Danaher'ın (2019) robotik tecavüzü suç sayma önerisinde, açıkça "dış dünyada bir zarara yol açmasa bile sırf ahlaken yanlış diye cezalandırmak meşrudur" önermesi (Devlinci bir legal moralizm) ile "robotlara karşı cinsel şiddet fiilleri ahlaken yanlıştır" tespiti (erdem etiği bakışı) iç içe geçmiş durumdadır. Buna mukabil, "kanun ancak somut bir zarar varsa müdahale etmeli" diyenler Hart ve klasik faydacılığın çizgisinde durmaktadır.

5. Türk Hukukunda Mevcut Durum ve Normatif Öneriler

a. Mevcut Durum

Yukarıda tartışılan etik ve ahlaki çerçeveyi dikkate aldığımızda, günümüz Türk hukukunda yapay zekâya ilişkin ciddi boşluklar bulunmaktadır. Henüz yürürlükteki mevzuatta yapay zekâ sistemlerine veya robotlara yönelik saldırıları doğrudan suç sayan bir hüküm mevcut değildir. Mevcut TCK'ya göre bir yapay zekâ ürünü ancak birinin malına zarar verme suçu kapsamında korunabilmektedir. Örneğin bir kişi sokakta başkasının robotik evcil hayvanını tekmeleyip parçaladığında, bu eylem şu an sadece mala zarar verme olarak değerlendirilebilmektedir (TCK m.151) – üstelik robot failin kendi malıysa hiçbir suç oluşmamaktadır. Fail ancak başkasının mülküne zarar verdiyse, alacağı ceza robotun maddi değerine göre belirlenmektedir; robot "can çekişti" diye bir ceza verilmesi söz konusu değildir.

Toplumda infial uyandırabilecek bazı robot istismarı senaryolarında, mevcut yasalar yetersiz kalabilmektedir. Örneğin biri kamusal alanda çok gerçekçi insansı bir robota işkence ettiğinde, bunu görenler dehşete kapılsa bile, ancak fail belki sadece "huzur ve sükûnu bozma" kabahatinden yaptırıma uğratılabilecektir. Teknoloji geliştikçe böyle olaylar teorik olmaktan çıkıp mümkün hale gelebilecektir. Bu nedenle kamu vicdanını derinden yaralayacak robot istismarı durumlarında işletilecek bir mekanizma hukuk düzenimizde bulunmamaktadır.

Çocuk görünümlü seks robotları gibi konular da acil tartışma gerektirmektedir. Gerçek çocuk olmadığı halde çocuk pornografisini canlandıran görüntüler TCK md.226'da suç kapsamındadır ve çizgi film/animasyon bile olsa yasaktır. Buna dayanarak, bir robot çocukla gerçekleştirilmiş pedofil içerikli video da müstehcenlik suçu sayılabilmektedir. Ancak burada suç, fiilin kendisinden değil görüntünün yayılmasından kaynaklanmaktadır. "Çocuk görünümlü bir robota cinsel istismar" fiilinin kendisi (görüntülenmediği takdirde) açıkça suç olarak tanımlanmamıştır. Yasal boşluk tam da burada ortaya çıkmaktadır: Toplumun büyük kesimi tarafından son derece ahlak dışı görülen bir davranış, mağdur gerçek bir çocuk olmadığı için yasak kapsamına girmeyebilmektedir.

Dünyada da hukuk bu alanın gerisinde kalmıştır, ancak bazı ülkeler harekete geçmeye başlamıştır. ABD'de 2018'de Kongre'ye sunulan CREEPER Act adlı tasarı, çocuk görünümlü seks robotlarının ithal/dağıtımını yasaklamayı hedeflemiştir. Avrupa Birliği'nin Yapay Zekâ Yasası (AI Act) ise yapay zekâ sistemlerini risk derecelerine göre düzenlemektedir, ancak odağı insanlara yönelik risklerdir.

b. Normatif Öneriler

Mevcut boşlukları gidermek için şu normatif öneriler geliştirilebilir:

"Sosyal Robot" Tanımı ve Koruması: Kanun koyucu, hayvan koruma mevzuatına benzer biçimde belirli nitelikteki yapay varlıkları tanımlayıp bunlara yönelik aşırı kötü muameleyi yasaklayabilir. "Sosyal robot" kavramı tanımlanarak, bedensel varlığı bulunan, otonom davranış kabiliyetine sahip ve insanlarla duygusal etkileşim kurabilen robotlar korunabilir. Bu düzenlemenin gerekçesi, toplumsal ahlak ve kamu düzenini korumak şeklinde açıklanabilir.

Cinsel Amaçlı YZ Kullanımına Sınırlamalar: Özellikle çocuk görünümlü robotların bulundurulması ve kullanımı yasaklanabilir. Nasıl ki gerçek çocukların cinsel istismarının görüntüsü dahi yasaksa, canlı bir çocuk olmasa bile bu eylemi simüle eden robotları serbest bırakmak çelişki oluşturabilir. Yabancı doktrinde "robotik pedofili" tartışmaları başlamıştır

(Danaher, 2019). Bu tür yapay deneyimlerin gerçek çocuklara yönelik suçları tetikleyebileceği endişesi bilimsel olarak dile getirilmektedir (Sparrow, 2017).

Rehabilitasyon Odaklı Yaklaşım: Robotlara karşı şiddet sergileyen kişilere salt cezai yaptırım değil, psikolojik destek ve rehabilitasyon programları da uygulanabilir. Özellikle çocuklar ve gençler söz konusuysa, amaç cezalandırmaktan ziyade sağlıklı empati geliştirmelerini sağlamak olmalıdır. Böylece hukuk, erdem etiği yaklaşımını yansıtarak bireyin karakter gelişimine katkı sunabilir.

Yasal Tanımların Netleştirilmesi: Yeni düzenlemeler yapılırken "robot", "yapay zekâ", "sosyal robot" gibi kavramlar açık tanımlanmalıdır. Gerçekten insansı veya hayvana benzer sosyal robotları hedef alan dar bir tanım getirilmelidir. Ayrıca "kötü muamele" kapsamı belirlenmelidir; bilimsel test amacıyla bir robota zarar vermek cezadan muaf sayılabilirken, eğlence amacıyla sapkınca eziyet etmek cezalandırılabilir.

Toplumsal Farkındalık ve Eğitim: Kanuni düzenleme kadar önemli bir diğer boyut, toplumun bilinç düzeyidir. Genç nesillerin robotik teknolojilere duyarlılığı arttıkça "Robotu incitme, yazık" şeklindeki tepkiler yaygınlaşmaktadır. Bu değişen zihin yapısı uzun vadede hukuka yansıyabilir. Bu sebeple, okullarda yapay zekâ etiği ve robotlara saygı konusunda farkındalık programları geliştirilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin gelişimi, ceza hukukunda yeni düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Bu düzenlemeler, robotları kendileri için değil, insanların duygusal tepkileri ve toplumsal değerleri korumak amacıyla yapılmalıdır. Hart-Devlin tartışmasında görüldüğü gibi, özgürlükler ile toplumsal değerler arasındaki denge gözetilerek, robotlara yönelik eylemler hukuken düzenlenebilir ve böylece teknolojik gelişimin getirdiği ahlaki sorunlara çözüm üretilebilir.

6. Sonuç

Yapay zekâ teknolojisinin hayatımızdaki ağırlığı arttıkça, bu sistemlere yönelik eylemlerin hukuk tarafından nasıl ele alınacağı sorusu kaçınılmaz olarak gündeme gelecektir. Bugün hukukumuzda yapay zekâya dair doğrudan hükümler bulunmasa da, Hart-Devlin tartışması ile simgelenen ceza hukuku ve ahlak diyalektiği bize yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır. Toplumun ahlaki değerlerini koruma amacı ile bireysel özgürlükleri koruma amacı arasında dengeli bir uzlaşı bulmak esastır.

Antropomorfizm olgusu, insanların gelişmiş robotlara karşı doğal bir empati ve ahlaki tepki geliştirdiğini göstermektedir. Otonom ve insana benzer tepkiler veren robotlar, duygusal bağlar kurulabilen varlıklara dönüşmektedir. Bu psikolojik gerçeklik, ileride yapılacak hukukî düzenlemelerde mutlaka dikkate alınmalıdır. Hayvanları koruma yasaları nasıl ki hem hayvanın çektiği acıyı hem de insanların duygusal tepkilerini hesaba katıyorsa, sosyal robotlara ilişkin düzenlemeler de antropomorfik etkiyi göz önünde bulundurmalıdır.

Farklı etik teorilerden gelen perspektifler birleştirildiğinde, yapay zekâya yönelik ahlaken sakıncalı fiillerin neden sınırlandırılması gerektiği daha net anlaşılmaktadır. Faydacı bakış, robotlara şiddetin toplumda şiddetin normalleşmesi, empati kaybı ve psikolojik rahatsızlık gibi dolaylı zararlarını vurgular. Kantçı bakış, robotlara kötü muamelenin insanın ahlaki karakterine zarar verdiğini, merhamet ödevimizi ihlâl ettiğini savunur. Erdem etiği ise böyle davranışların kötü bir karakterin yansıması olduğunu ve toplumun erdemlerini korumak için kınanması gerektiğini söyler.

Sonuç olarak, yapay zekâ çağında ceza hukuku ve ahlak ilişkisi yeniden değerlendirilmeli ve hukukumuz insan onuru ile insanlığın geliştirdiği merhamet, vicdan gibi değerleri bu yeni alanda da koruyacak şekilde evrilmelidir. Teknoloji değişse de ahlaken yanlış saydığımız fiiller önemini korur; önemli olan, hukukun bu ahlaki sezgileri ölçülü ve adil bir biçimde sistemine dahil edebilmesidir. Yapay zekâya yönelik suç tiplerinin tanımlanması ve cezalandırılması meselesi, tam da bu ince çizgide, hukuk ile ahlakın dansını yeniden sahneye koymaktadır.

Kaynakça

Coeckelbergh, M. (2010). Robot rights? Towards a social-relational justification of moral consideration. *Ethics and Information Technology*, 12(3), 209-221.

Danaher, J. (2019). Regulating Child Sex Robots: Restriction or Experimentation? *Medical Law Review*, 27(4), 553-575.

Darling, K. (2016). Extending legal protection to social robots: The effects of anthropomorphism, empathy, and violent behavior towards robotic objects. In R. Calo, A. M. Froomkin, & I. Kerr (Eds.), *Robot Law* (pp. 213-232). Edward Elgar Publishing.

Darling, K. (2021). *The New Breed: What Our History with Animals Reveals About Our Future with Robots*. Henry Holt and Co.

Devlin, P. (1959). *The Enforcement of Morals*. Oxford University Press.

Epley, N., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2007). On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review*, 114(4), 864-886.

Gunkel, D. J. (2018). *Robot Rights*. MIT Press.

Hart, H. L. A. (1963). *Law, Liberty, and Morality*. Stanford University Press.

Heider, F., & Simmel, M. (1944). An experimental study of apparent behavior. *The American Journal of Psychology*, 57(2), 243-259.

Johnson, D. G., & Verdicchio, M. (2018). Why robots should not be treated like animals. *Ethics and Information Technology*, 20(4), 291-301.

Kant, I. (1785). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*. (Çev. ve ed. A. W. Wood). Yale University Press.

Kant, I. (1779 [1997]). *Lectures on Ethics*. (Çev. ve ed. P. Heath & J. B. Schneewind). Cambridge University Press.

Mill, J. S. (1859). *On Liberty*. London: John W. Parker and Son.

Mori, M. (1970). The uncanny valley. *Energy*, 7(4), 33-35.

Rosenthal-von der Pütten, A. M., Krämer, N. C., Hoffmann, L., Sobieraj, S., & Eimler, S. C. (2013). An experimental study on emotional reactions towards a robot. *International Journal of Social Robotics*, 5(1), 17-34.

Sparrow, R. (2017). Robots, Rape, and Representation. *International Journal of Social Robotics*, 9(4), 465-477.

Türk Ceza Kanunu (2004). Kanun No. 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004.

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu (2021). 14 Temmuz 2021 tarihli ve 31541 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklik.

II. Sonuç Raporları

Yapay Zekânın Adalet Sistemine Etkisi ve Hukuk Meslekleri

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay

Ceza Hukuku ve Bağlantılı Alanlarda Yapay Zekânın Yeri ve İşlevi başlıklı öğrenci kolokyumunun ilk oturumunda yapılan sunumlarda, yapay zekânın hukuk alanındaki görünümleri, etkileri, olumlu ve olumsuz yanları, tartışmalı meseleler geniş bir yelpazede ortaya konulmuştur.
Ceza hukukuna yapay zekâ algoritmalarının şeffaflığı ve hesap verebilirliği başlıklı ilk sunumda, temel olarak yapay zekânın gerçekte var olmayan ya da ulaşamadığı bilgiyi yanlış ya da varmış gibi gösterebildiğini, bu halüsinatif bilginin de yapay zekânın veri tabanına işlenmesinin doğru bilgiyle yanlış bilginin aynı havuzda ayırt edilmeyerek birikmesine sebep olduğuna işaret edilmiştir. Veri tabanında hangi yolların izlenerek kaynağa ulaşıldığının paylaşılması, yani şeffaflığın önemi, örnek bir dava süreci üzerinden vurgulanmıştır.
İkinci sunum, yapay zekâ kullanılarak elde edilen verilerin delil değeri üzerinedir. Özellikle ceza muhakemesinde maddi gerçeği elde etmek için kullanılan ve delil serbestisi ilkesi gereğince her şey olabilen deliller, bu sebeple daha önemli ve tartışmalı bir alan yaratmaktadır. Suç öncesi gözlem sağlayan yapay zekâ sistemleri ve ticari sır niteliğindeki kaynak kodunu incelemek gerekebileceği, meselenin etik kaygılar ve riskler de taşıdığını göstermektedir.

Yapay zekâ pratiklerinin yargıya duyulan güven üzerindeki etkilerinin tartışıldığı üçüncü sunum, yapay zekâ tabanlı yargı sistemlerinin, hız, nesnellik ve verimlilik gibi güven sağlayıcı avantajlar yanında algoritma hataları ve şeffaflık eksiklikleri gibi olumsuz etkilerin de güvensizliğe sebep olduğuna dikkat çekmiştir. Doğru veri girişi, şeffaflık ve açıklanabilirlik gereği ile yapay zekâyla yargıçlarını nişinin birbirine denk düşünülmemesinin gereği vurgulanmıştır.

Dördüncü sunum, yapay zekâ ve hukuki danışmanlık başlığını taşımaktadır. Yapay zekânın hukuki niteliğiyle ilgili görüşlerden hareketle, yapay zekânın hukuki danışmanlık bağlamında ne şekilde iş gördüğü- iş görebileceği tartışılmıştır. Yapay zekânın çeşitli şekillerde kurgulanabilecek bu hukuki danışmanlık biçimlerinin sağlayabileceği verimlilik artışı ve maliyet düşmesi gibi faydaları ile sebep olabileceği veri önyargısı ve ayrımcılık, veri gizlilik ve veri güvenliği gibi risklere dikkat çekilmiştir.

Son sunumda da yapay zekâ ve hukuk meslekleri bir arada değerlendirilmiş, yapay zekânın hukuk meslek mensupları için bir asistan olarak kullanılabileceği, bu bağlamda örneğin çeşitli kullanım şekilleriyle bilirkişi raporları gibi hakime takdiri delil oluşturabileceği, ifade alan kişiyi yönlendirme yapabileceğine işaret edilmiştir. Bununla birlikte potansiyel suç işleme eğilimlerine dair bir kategori oluşturulabileceği vurgulanarak, nesnel girdilerin nesnel çıktılar vereceği durumlarda hız kazanmak için kullanılıp hakime insana özgü olan değerlendirmeleri yapma zamanı ve imkanı yaratacak şekilde kullanılması önerilmiştir.

Hukukun, çeşitli meslek gruplarıyla bir bütün olarak, yapay zekâyı öğrenmek, anlamak, düzenlemek ve kullanmak zorunda olduğu açıktır. Bu oturumda yapılan sunumların hepsinde, yapay zekânın ne olduğunu, onun yapabileceklerini ve onunla yapılabilecekleri anlama, yapay zekâyı hukuk alanında konumlandırma amacı güdülmüştür.
Yapay zekâ teknolojisinin takip edilemez hızının, hukuki düzenlemelerin alışılmış ve kabul edilmiş "arkadan gelme" durumunu da hızlandırması gereği ortaya konmuş görünmektedir. Bu oturumdaki sunumlar, hukukçuların yapay zekâyı iki düzlemde tartıştıklarını göstermiştir:

1- Hukuk yapay zekâ değişkenini kaçınılmaz olarak kendi varlığına dahil edecektir. Kendi konumlanışını, kendi sistematiğini, yasama- yürütme- yargılama düzeylerinde yapay zekâyla birlikte yeniden inşa edecektir, etmektedir de. Yani ilk düzlem, yapay zekâyı meslek olarak hukukun içinde düşünmektir.
2- Hukuk, hayatın bütün alanlarını düzenler. Herkes ve bütün olaylar hukuki düzenlemenin konusu, öznesi ve nesnesidir. Yapay zekâ da bütün bu yerlerde de var olmakla hukukun konusudur. Hukuk, düzenlediği- zaten düzenlemekte olduğu hayatın tüm alanlarında bulunan yapay zekâyı nasıl ele alacağı, onu haklar ve sorumluluklar bağlamında yeni bir değişken olarak nasıl düzenleyeceğine karar verecektir.

Sunumlar bittikten sonra, seyirci konukların katılımlarıyla yapılan soru- cevap bölümünde de ufuk açıcı tartışmalar yapılmıştır. Özellikle teknik bilgi katkısı, terimlerin gerekli ayrımlara dikkat edilerek kullanılması gereğine işaret edilmesi, örneğin yapay zekânın yazılımdan, dolayısıyla bunların hatalarının birbirinden farklı olduğu bilgisinin paylaşılmış olması da toplantıyı zenginleştirmiştir.

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler, Suçun Önlenmesi ve Suçlunun Islahı Kapsamında Yapay Zekâ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban

Bu oturumda dört konuşmacı yer almıştır.

Umutcan Nayır, "Koruma Tedbirleri Açısından Yapay Zekânın Kullanımı:6284 Sayılı Kanun Kapsamında Alınan Tedbir Kararanlarının Değerlendirilmesi" başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir.

Nayır, Sosyal Hizmet Uzmanı olarak çalışmaktadır ve aynı zamanda Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olarak öğrenim görmektedir.

Nayır, konuşmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddettin yalnızca hukuki boyutunun olmadığı bu olgunun aynı zamanda politik, kültürel unsurlar barındırdığını bu nedenle de çok boyutlu biçimde değerlendirilmesi gerektiğini ifade ederek konuşmasına başlamıştır. Sonrasında ise 6284 Sayılı Kanun'un amacını "şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemek" olarak belirtmiştir. Kanun kapsamında koruyucu ve önleyici olmak üzere iki tür tedbir kararının verilebileceğini ifade etmiştir. Bu kısa girişten sonra Nayır, Yapay Zekâ (YZ)'nın bu alandaki etkilerinin neler olabileceği üzerinde durmuştur. YZ, günlük yaşamda sıklıkla kullanılan uygulamalar olduğunu ifade etmiştir. 6284 Sayılı Kanun açısından ise alınacak tedbir kararlarında YZ'nın mevcut iş yükünün hafifletilmesinde, şiddete maruz bırakılan kişilerin karşılaşabilecekleri risklerin analiz edilmesinde kullanılabileceğini ifade etmiştir. Bu açıdan YZ'nin sürece olumlu katkılar verme potansiyelinin yanı sıra bazı riskleri de barındırdığını belirtmiştir. Bu riskler, insanın biricikliğinin temele alınmaması, gizlilik, mahremiyet ve unutulma hakkı gibi sosyal hizmet açısından önemli etik ilke ve değerleri içeren konularda olabileceğini ifade etmiştir. Bu açılardan YZ kullanımının ön yargılı verileri kullanma olasılığının yüksek olması, insan temelli meslekler açısından insanı korumayı yeterince önemsememesi gibi konular göz ardı edilmeden yapılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.

Furkan Muzaffer Alataş, "5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu: Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler ve Yapay Zekâ" başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir.

Alataş, İçişleri Bakanlığı'nda sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmaktadır. Çalıştığı müracaatçı grupları suçun öznesi ya da faili olan çocuklardır. Alataş aynı zamanda Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olarak öğrenim görmektedir.

Alataş konuşmasına çocukların özel olarak korunması gereken bir grubu oluşturduğunu ifade ederek başlamıştır. Bu kapsamda ilk sorumlunun aile olsa da ailelerin çocukları koruyamadığı

durumlarda sorumluluğun devlete ait olduğunu ifade etmiş ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununu (ÇKK)'nun bu amaçla kullanıldığını söylemiştir. ÇKK kapsamında korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara yönelik Eğitim, Bakım, Koruma, Sağlık, Barınma olmak üzere beş tür tedbirin bulunduğunu belirtmiş ve bu tedbirleri kısaca açıklamıştır.

ÇKK kapsamında verilen bu tedbirler açısından ise YZ kullanımının risk analizi, erken müdahale uyarı sistemleri, bireysel destek programlarının geliştirilmesi, evrak işlerinin yapılması gibi süreçler açısından etkili olabileceğini belirtmiştir. Risk analizinin, özellikle suça sürüklenen çocukların verilerinin kullanılarak suç işlemelerinin ya da mükerrer suçun önüne geçmek amacıyla yapılabileceğini belirtmiştir. Erken müdahale uyarı sistemleri ise aile içi şiddet ve istismarın önlenmesi açısından yararlı olarak değerlendirilmiştir. Hakkında koruyucu önleyici tedbir kararı verilen çocuklar için bireyselleştirilmiş destek programlarının oluşturulması gerektiğini bu bağlamda çocuklarla ilgili bilgilerin YZ yardımıyla değerlendirilmesinin bu tür programların çocuğa özgü bir biçimde hazırlanmasını kolaylaştırabileceğini vurgulamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının yapmak zorunda kaldıkları evrak işlerinin yoğunluğunun YZ uygulamalarıyla azaltılabileceği üzerinde durmuştur.

Alataş, YZ kullanımı nedeniyle karşılaşılabilecek olumsuzlukları ise birkaç başlık altında ifade etmiştir. Bunlardan ilki, ÇKK kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanma sürecinin yalnızca veri analizi ile yürütülmesinin mümkün olmadığını belirtmiş, ve bir çocuğun psiko sosyal ihtiyaçlarının belirlenmesinde YZ'nın yeterli olmayacağını vurgulamıştır. Ek olarak, YZ ile yapılacak risk değerlendirmelerinde kullanılan verilerin yanlış ve önyargılı sonuçlar verebileceği bu nedenle çocukların damgalanma riskinin olabileceğini söylemiştir. Gizlilik ve veri güvenliği de Altaş tarafından üzerinde durulan bir diğer olumsuzluk olmuştur. Çocuklara ait hassas dokümanlarla ilgili herhangi bir sızmanın çocuklar açısından büyük bir risk oluşturacağını ifade etmiştir.

Altaş, konuşmasını YZ sistemlerine koşulsuz güvenmenin mümkün olmadığını, aşırı teknoloji kullanımının sosyal hizmetin insan odaklılığını azalttığını, veri güvenliğinin sağlanmasının elzem olduğunu, sosyal hizmet uzmanlarının bu konuda eğitilmeleri gerektiğini ve uzmanların YZ uygulamalarına eleştirel bir gözle yaklaşmasının gerektiğini vurgulayarak tamamlamıştır.

Berkalp Çubuk, "Yapay Zekâ ve Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinde Suçlunun Islahı Uygulamalarındaki Değişim" başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir.

Çubuk, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi 4. Sınıf öğrencisidir.

Çubuk, konuşmasına ıslah olma ve bir başkasını ıslah etme fikrinin önemli olduğunu bu kavramın yıllar içinde değiştiğini, önceki uygulamalarda suçluyu ıslah etmenin farklı işkenceleri içeren bir süreç olduğunu ancak günümüzde bu anlayışın değiştiğini vurgulayarak başlamıştır. Sonrasında ise Suç, Ceza, İnfaz kavramlarının tanımını yaparak konuşmasına devam etmiştir. Özellikle ıslah konusunda infazın önemli bir konu olduğunu vurgulamıştır.

YZ'nin, infaz sürecinde, Güney Kore, İngiltere, ABD, Afrika, Kanada gibi farklı ülkelerde farklı biçimlerde kullanılmasının söz konusu olduğunu belirtmiştir. Örneğin Güney Kore'de Akıllı Ceza İnfaz Kurumları adlı bir uygulamanın olduğunu, bu kurumlarda infaz koruma memurlarının robotlardan oluştuğunu, robotların, insanların davranışını izleyerek, isyan, kavga, kaçma girişimi gibi durumları tahmin ederek önceden uyardığını açıklamıştır. İngiltere,Kanada

gibi ülkelerde ise infaz sürecinde psikososyal destek verecek robotların kullanılması gibi daha insancıl uygulamalar olduğunu belirtmiştir.

Çubuk, YZ'nin ıslah uygulamalarında kullanımının olası risklerini ise birkaç başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki, etik ve insan hakları boyutudur. Çubuk, insan hakları konusunda daha fazla bilgi ve çerçeveye sahip olduğumuzu ifade etmiş ve Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası'nı buna örnek olarak göstermiştir. Etik konusunun ise daha karmaşık bir alan olduğunu, etik kodların sürekli değiştiğini belirtmiştir. Islah konusunda insancıl yaklaşımın önemli olduğunu, mahremiyetin önemli olduğunu belirtmiştir.

Furkan Kiraz, "Suçun Önlenmesinde Yapay Zekânın Kullanımı" başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir.

Kiraz, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir.

Kiraz, konuşmasına Anayasa'nın 5 maddesi ve TCK'nın amacına vurgu yaparak başlamıştır. Bu bağlamda devletin temel görevinin kişileri ve toplumu korumak, refahını sağlamak, kişi hak ve özgürlüklerini koruyarak toplumsal barışı sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda Kiraz, özgürlük ve güvenlik kavramlarının birbirleriyle ilişkili olduğunu, biri sağlanmadan diğerinin sağlanamayacağını, suçun önlenmesinin suçun yol açacağı zararları karşılamaktan çok daha önemli ve işlevsel olduğunu belirterek devam etmiştir. Bu açıdan özgürlük ve güvenlik kavramlarının dengede olması gerektiğini vurgulamıştır.

Kiraz, YZ'nın güvenlik odağında, suç tahminleme, suç haritalandırması (sıcak nokta sistemleri), yüz tanıma ve gözetim, ses tanıma ve iletişim izleme, suçluların profillerinin oluşturulması ve risk değerlendirilmesi gibi farklı amaçlarla kullanıldığını belirtmiştir. Bu sistemlerin işlevsel yönlerinin bulunmasına karşın özgürlük-güvenlik ikilemini tetiklediğini, gözetimin artmasıyla birlikte özgürlüğün azalacağını, büyük verilerin kullanılmasını içeren profil çalışmalarında veri zehirlenmesinin olabileceğini, hesap verilebilirlik açısından makul olmadığını belirtmiştir.

YZ'nin kullanımına ilişkin bu olumsuzluklara karşın Kiraz'ın önerileri YZ'nin hukuk konusunda yapılan internet aramalarında aranan konuyla ilgili yasa maddelerini doğrudan sunması, otonom olarak çalışan polis devriye arabalarının kullanılması, infaz hukukuyla ilgili olarak kriminoloji bilimine önem verilmesi, hükümlülerin infaz sürelerinin tamamlanması sürecinde salıverilmeden önce onları yeni hayatlarına hazırlayacak psiko sosyal destek hizmetlerinin olması doğrultusunda olmuştur.

Yapay Zekâ ve Veri Güvenliği

Oturum Başkanı: Dr. Duygu Merki Çoksezen

Yapay zekâ teknolojileri, insan zekâsını ve insan becerilerini taklit eden teknik araçlardır. Yapay zekâ teknolojisi son derece hızlı bir gelişme kaydederek yalnızca sanayinin, sağlığın veya ulaşımın kullandığı bir teknoloji olmanın ötesine geçerek gündelik hayatımızın da bir parçası olmuştur. Evimizde, cep telefonumuzda, arabamızda kullandığımız ve hayatımızı kolaylaştıran bu teknolojinin işleyişi elbette gerçek hayattaki birtakım bilgileri ve verileri analiz edip kullanabilmesinden ibarettir. Bireylere ait özel birtakım bilgilerin ve verilerin işlenip kullanılabilmesinin ise bazı sınırlarının bulunması güvenlik ve gizlilik bakımından elzemdir. Ceza Hukuku ve Bağlantılı Alanlarda Yapay Zekânın Yeri ve İşlevi konulu 6. Ulusal Öğrenci Kolokyumu'nun Yapay Zekâ ve Veri Güvenliği başlıklı 3. Oturumu'nda yer alan 5 konuşmacının ele aldığı konuların ana fikrini, yapay zekânın bilgi ve verileri işleyip kullanabilmesinin sınırları oluşturmuştur.

Bu sınırın yapay zekâ araçlarını kullanan devlete karşı çizilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Bir kişisel veri örneği olan biyometrik verilerin toplanması, işlenmesi ve kullanılması esas itibariyle kişisel verilerin korunması kapsamındadır ve bu işlemler için bireyin açık rızasına ihtiyaç vardır. Ceza muhakemesinde delil elde etme yöntemi olarak biyometrik verilerin toplanması, işlenmesi ve kullanılması ve sonrasında depolanması ve güvenliğinin sağlanması konularında açık rızaya ihtiyaç olup olmadığı, bu işlemlerde izlenecek yöntemin ne olduğu ve elde edilen verilerin gizlilik ve güvenliğinin nasıl sağlanacağı konuşmacı tarafından tartışmaya açılmıştır. Bu konuda açık ve net bir düzenlemenin yapılması gerektiği fikri ortaya atılmıştır.

Bir diğer konuşmacı tarafından, yapay zekâ tabanlı sistemlerin, kullanıcılardan toplanan verileri nasıl kullandığı ve depoladığına dikkat çekilmiştir. Verileri toplanan kullanıcılara ve diğer tüm veri sahiplerine, kişisel verilerinin toplandığı, depolandığı ve işlendiğine ilişkin açık ve şeffaf bir bilgilendirmenin yapılması ve tüm bunların yasal bir dayanağının bulunması gerektiği dile getirilmiştir. Kişisel verileri işleyen yapay zekâ sistemlerinin, bireylerin hak ve özgürlüklerine yönelik olarak ortaya çıkabilecek riskleri azaltmak ve kişisel verilerin gizlilik ve güvenliğini korumak için temel veri koruma ilkelerine uygun hareket etmeleri sağlanmalıdır. Bu konuda birçok uluslararası sözleşme hazırlanarak hukuki bir alan oluşturulmaya çalışılmaktadır; ancak küresel çapta yeknesak bir uygulama henüz oluşturulabilmiş değildir.

Yapay zekâ teknolojileri için toplanan verilerin, bilgilerin her zaman güvenilir ve insan lehine kullanılmasının maalesef bir garantisi bulunmamaktadır. Hayatın her alanında karşılaştığımız suç ile yapay zekâ teknolojilerinde de karşılaşabiliyoruz. Özellikle "deepfake" ismi verilen yapay zekâ teknolojileri marifetiyle, kişilerin yüz ifadelerinin, seslerinin, hareketlerinin gerçeğinden ayırt edilmesi oldukça zor şekilde taklit edilmesi suretiyle sahte içerik oluşturulması yani sahte bir görüntü, video veya ses oluşturulması mümkündür. Deepfake teknolojisi her ne kadar yer yer film endüstrisinde ve sadece eğlence amaçlı sosyal medya platformlarındaki içeriklerde kullanılsa da bu teknoloji zamanla kötüye kullanılmaya

başlanmış, özellikle sahte haberler, siyasette manipülasyon, dezenformasyon ve şantaj gibi suçlarda etkili bir araç haline gelmiştir. Hatta sık sık dolandırma amaçlı yanıltıcı içerikler ve daha çok da cinsel içerikli medya ürünlerinin üretilmesinde kullanılmasıyla karşılaşılmaktadır. Üretilen ürünlerin suç mahiyetinin yanı sıra özel hukuk açısından kişilik haklarına saldırı, haksız fiil ve vekaletsiz iş görme ve hatta fikri mülkiyet hukukunu ilgilendiren sonuçlar doğurduğu da bir gerçektir. Bu konuda uygulama bulan klasik suç tiplerinin ve diğer hukuki düzenlemelerin yeterli olup olmadığı ve yeni düzenlemelere ihtiyaç olup olmadığı da tartışmaya açılmıştır. Doğrudan yapay zekâ teknolojileri kullanılarak işlenen suçların özel birer suç tipi olarak veya klasik suç tiplerinin nitelikli hali olarak düzenlenmesi konularına değinilmiştir.

Yapay zekâ teknolojilerinin ve özellikle de deepfake teknolojisinin kötüye kullanılmasına ilişkin bir ceza hukuku düzenlemesi olarak Türk Ceza Kanunu'nun 245/A maddesi ele alınmıştır. Bu madde gereğince, suç işlemek amacıyla kullanılacak deepfake teknolojisi için bir cihazın, bilgisayar programının, şifrenin veya sair güvenlik kodunun yapılması veya oluşturulması durumunda, bunları imal eden, ithal eden, sevk eden, nakleden, depolayan, kabul eden, satan, satışa arz eden, satın alan, başkalarına veren veya bulunduran kişi cezalandırılmaktadır. Bu maddede, suç tipinin düzenlenişi konusunda eleştirilebilecek birçok hususun varlığıyla birlikte cezalandırma alanının son derece geniş tutulmuş olması ve hazırlık hareketi olarak kabul edilebilecek birtakım hareketlerin de cezalandırıldığı dikkati çekmektedir. Bu düzenleme, kişi güvenliğini sağlamanın tek yönteminin kişi özgürlüklerini kısıtlamak mı olduğu sorusunu akla getirmektedir.

Bu oturumunda ele alınan konular ile birlikte varılan sonuç, yapay zekâ teknolojilerinin kötüye kullanımının önüne geçilmesidir. Bu konuda hukuki düzenlemelerin gözden geçirilmesine ve yeni düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu kadar, toplumda farkındalık yaratılması, medya okuryazarlığına yönelik eğitimler verilmesi ve bireylerin dijital dünyada karşılaştıkları tehditler ve veri güvenliği konusunda daha bilinçli olmaları sağlanmalıdır.

Yapay Zekânın Hukuki Statüsü

Panel Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Derya Doğru

20 Mart 2025 tarihinde Başkent Üniversitesi CEKAMER bünyesinde gerçekleştirilen "Ceza Hukuku ve Bağlantılı Alanlarda Yapay Zekânın Yeri ve İşlevi" başlıklı öğrenci kolokyumunun ilk panel oturumunda "Yapay Zekânın Hukuki Statüsü" konusu ele alınmış ve oturuma 10 panelist konuşmacı olarak katılmıştır.

İlk panelist Muharrem Egemen Gürses, Yapay Zekânın İşlenen Suçun Mağduru/Zarar Göreni Olup Olamayacağına Dair Değerlendirmeler başlıklı konuşmasında, yapay zekâya karşı suç işlenip işlenemeyeceği bu bağlamda yapay zekânın suç mağduru/suçtan zarar gören olup olamayacağı konusundaki tartışmalara ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Bu tartışmaların özünde öncelikli olarak yapay zekânın hukuki statüsünün belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu statünün belirlenebilmesi için ise yapay zekâya bir hukuki kişilik tanınacak mı? Ne tür bir kişilik tanınmalı noktasında bir fikir birliğinin mevcut olmadığını ve günümüzde çoğunluğun benimsediği görüşün yapay zekânın suçun mağduru olarak değerlendirilemeyeceği yönünde olduğunu belirtmiştir.

İkinci panelist Özge Özdin, Yapay Zekânın Cezai Sorumluluğu başlıklı konuşmasında, yapay zekânın insanın günlük yaşamında oldukça yaygınlaştığını belirterek bu durumun suç türlerini de artırdığını ifade etmiştir. Panelist ABD'de yaşanan bir intihar vakası üzerinden değerlendirmelerde bulunarak, davanın programın yazılım şirketine dava açması durumunu örnek vermiştir. Özellikle yapay zekânın otonom bir varlık niteliğine kavuşamadığı günümüzde yapay zekânın doğrudan cezai sorumluluğu olduğunun kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.

Üçüncü panelist Zeynep Yağmur Ağar, Yapay Zekâ Sonucu Oluşan Suçun Neticesinin Faile İsnat Edilebilirliği başlıklı konuşmasında, yapay zekânın giderek otonom bir yapıya dönüşerek düşünen bir makineye dönüştüğünü belirtmiştir. Bu nedenle yapay zekâ bizzat otonom fiillerinden sorumlu tutulabilir mi sorusuna olumlu cevap verebilmek için yapay zekânın kişi olarak tanınması gerekliliğinin altını çizmiştir. Mevcut Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri gereğince yapay zekâya doğrudan isnatta bulunulamayacağını, ancak program yazılımcısının suç kastı olmasa da taksirli sorumluluğuna gidilebileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda 27 Ocak 2017 tarihinde Avrupa Birliği Parlamentosu'nun Robotik Tavsiye Raporu'ndan bahsetmiş ve yapay zekâya elektronik kişilik tanınması yönündeki görüşleri belirtmiştir.

Dördüncü panelist Dila Kurdak da benzer şekilde Yapay Zekânın Hukuki ve Cezai Sorumluluğu başlıklı konuşmasında yapay zekânın gerçek irade ve bilinçli hareket etme yeteneğinin olmadığının düşünüldüğünü; yapay zekânın suç işlemesi durumunda sorumluluğun mevcut hukuk düzenlerinde onu üreten, programlayan ve kullanan kişilere ait olduğu yönünde genel kanaatin olduğunu ifade etmiştir.

Beşinci panelist Ayşe Helin Çevik, Yapay Zekânın Hukuki Statüsü Ve Faillik Problemi Üzerine Bir Değerlendirme başlıklı konuşmasında, yapay zekânın son dönemde yardımcı araçlardan karar verme mekanizmalarına dönüşmesinin yapay zekânın hukuki statüsüne ilişkin tartışmaları artırdığını belirtmiştir. Ayrıca yapay zekânın işleyişinde yazılım algoritmalarının

belirlenmesinde hukuki ve etik kurallara dikkat edilip edilmediği verilerin tanımlanması ve işlenmesinde bir ihmal olup olmadığı, verilerin güvenilirliği ve kaynaklarının doğruluğu gibi unsurlar, failin belirlenmesinde belirsizlikler yaratmaktadır. Yapay zekânın, verileri işlerken hata yapıp yapmadığı veya inisiyatif kullanıp kullanmadığı gibi hususlar da bu karmaşıklığı artırdığının altını çizmiştir.

Yapay Zekâ ve Faillik başlıklı konuşmayı Elif Aşkın, Cansu Ayhan ve Deniz Akdeniz birlikte yapmıştır. Bu kapsamda yapay zekânın suç fiili işleme yeteneği ve ceza ehliyetinin mevcut olup olamayacağı ile suçun manevi unsuru olan kast ve taksirin yapay zekâya atfedilip edilemeyeceği yönündeki görüşler hakkında bilgi verilmiştir.

Yine Ceza Hukuku Bakımından Yapay Zekâ ve Faillik başlıklı konuşmasında Revnak Altıparmak, Yapay zekânın failliği kavramının etik, sorumluluk ve hesap verilebilirlik bakımından önemli tartışmalara yol açtığını ifade etmiştir. Yapay zekâların insanlar gibi "sorumlu" olup olamayacağına dair tartışmalar, hâlâ gelişmekte olan bir alandır. Yapay zekâ ile ilgili en önemli sorunlardan biri etik sorumluluğudur. Kendi bilinci olmayan dolayısıyla eylemlerini doğru ya da yanlış olarak nitelendirme yeteneği olmayan bir mekanizmanın hukuki ve etik olarak nasıl bir sorumluluğunun olduğunun net olmadığını belirten konuşmacı, yapay zekânın suçlu olup olamayacağı ya da bir hukuka aykırılık durumunda kimin sorumlu tutulacağı konusunda bugün sahip olunan hukuk nosyonu ve mevzuatın yetersiz kaldığının altını çizmiştir.

Son panelist Sezin Çabuk, Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Sorumluluğu başlıklı konuşmasında yapay zekânın hukuki statüsünün belirlenmesine ilişkin olarak, yapay zekâ varlıklarının insanlar gibi birer "kişi" olarak mı kabul edileceği, yoksa sadece bir "eşya" olarak mı sınıflandırılacağı konusu, mevcut hukuk sistemlerinde yanıtlanamayan bir boşluk oluşturduğunu belirtmiştir. Daha önceki panelistlerin de belirttiği gibi Avrupa Parlamentosu Tavsiye Raporu'na atıfta bulunarak elektronik kişilik tercihinde bulunulabileceğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak yapay zekâ teknolojisinin getirdiği yenilikler, mevcut hukuk sistemlerinin bu yeniliklere uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Yapay zekânın hukuki statüsü ve sorumluluklarının yapay zekâ sistemlerinin etik boyutu da düşünülerek belirlenmesi, gelişen dünyaya uyum sağlanması için şarttır.

-Özellikle panelistlerin ortak olarak üzerinde durduğu temel sorun, yapay zekânın hukuki statüsünün belirlenmesinde hukuki bir kişilik tanınması gerekliliği ve bu kişiliğe ilişkin öğretide farklı görüşlerin yer alması olmuştur.

-Ayrıca tüm konuşmalardan çıkan ortak sonuç, mevcut hukuk düzeninde yapay zekânın suç mağduru ve doğrudan suç faili olarak kabul edilmediği, sorumluluğun yaygın olarak üretici ya da kullanıcıya yüklenmesi görüşünün benimsendiğidir.

Yapay Zekâ ve Vicdani Kanaat

Panel Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Samet Bilge

Bu panelde Elif Ezgi Kılınç, Buse Çetintaş, Işıl Ersoy, Selin Küçükali, Döne Nehir Taşpınar, Alp Eray Sökmen sunuşlarını gerçekleştirmiştir.

Katılımcılar, sunuşlarında şu hususları değerlendirmişlerdir:

1) Panelistler öncelikle ceza ve ceza muhakemesi hukukunda vicdani kanaatin normatif temelleri hakkında değerlendirmelerini sunmuşlardır. Bu değerlendirmeler daha çok CMK m. 217/1 hükmü "… Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir" ekseninde gerçekleştirilmiştir. Güncel gelişmeler kapsamında uluslararası gelişmelerden olarak "yapay zekâ tüzüğü" ve güncel yapay zekâ uygulamaları da masaya yatırılmıştır.
2) Panelistler, yapay zekâ ile vicdani kanaat kavramlarının birbirleriyle ne derecede uyuşma içerisinde olabileceği hususlarını çeşitli ve farklı örneklerle irdelemişlerdir. Panelistler, bu bağlamda yapay zekânın "destekleyici", "öngörü sağlayıcı", "yargıçlık" konusundaki olası meselelerini tartışmışlardır. Panelistler, yapay zekânın iş kolaylaştırıcı (destekleyici) fonksiyonunun vicdani kanaatin tesisi sırasında değil fakat hazırlık aşaması gibi diğer konularda değerlendirilebileceği yönünde görüşler de sunmuşlardır.
3) Yapay zekânın, "duygulardan ve empatiden yoksun olması" nedeniyle vicdani kanaat bakımından değerlendirilemeyeceği, insan yargıçların alternatifi olamayacağı konusundaki en önemli dayanaklardan biri olmuştur. Bu eksende ayrıca hukukta "hakkaniyet" kavramı değerlendirilmiştir. Salt nedensellik, "neden-sonuç ilişkisinin ortaya konulması muhakeme için yeterli midir, "yaşam tecrübesi"nden yoksun bir yapay zekâ yargıç vicdani kanaati nasıl tesis edebilir?" soruları da tartışılmıştır.
4) Panelistler, bu oturumda şu konuları/soruları/önermeleri de tartışmışlardır:
    a. Yapay zekâ yargıçlar için etik bir algoritma üretilebilir mi?
    b. Yapay zekânın bir insan yargıç gibi hesap verilebilirliği olmadığı için adil yargılanma ile ilişkisi nasıl ortaya konulabilecek ve incelenebilecektir?
    c. Yapay zekâ duygulardan arı ve uzak olduğu için, ceza muhakemesinde nasıl vicdani kanaat temelinde hüküm kuracaktır?
    d. Doğal zekâ ve dijital zekâ farklıdır, bu ikisi nasıl aynı işlemi tesis edebilecektir?

Tüm bu tartışmaların sonuç çıktısı olarak; panelistler, ittifakla; yapay zekânın, vicdani kanaatin hakim olduğu ceza yargılamasında insan yargıç/yargıçların yerini alamayacağı konusunda sonuç görüşü ortaya koymuşlardır.

III. Kapanış Konuşması

Prof. Dr. Ezgi Aygün Eşitli
Başkent Üniversitesi CEKAMER MÜDÜRÜ

Başkent Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi (CEKAMER) tarafından düzenlenen "Ceza Hukuku ve Bağlantılı Alanlarda Yapay Zekânın Yeri ve İşlevi" başlıklı öğrenci kolokyumu toplam yedi oturumda tamamlanmış olup Üniversitemiz öğrencilerinin yanı sıra Türkiye'nin çeşitli şehir, Üniversite ve bölümlerinden gelerek katılım gösteren lisans ve lisansüstü öğrencilerin ilgi ve emekleriyle amacına ulaşmıştır. Öğrencilerimiz böylesine önemli ve gelişmekte olan bir alanda değerli fikir ve katkılarını ortaya koyarak bu yıl altıncısını düzenlemekten mutluluk duyduğumuz kolokyumumuzda aslında kendilerine imkân verildiğinde söyleyecek ne çok sözleri olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Kolokyum süresince hukuk ve bağlantılı alanlarda yapay zekânın yerine ve işlevine ilişkin kavramsal tartışmalar içine girilmiş, sorunlu alanlar irdelenmiş, eleştiri ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Yapay zekânın büyük veri havuzundan ulaştığı veriler arasında yanlış bilginin de olabileceği göz önünde bulundurularak veri tabanında hangi yolların izlenerek kaynağa ulaşıldığının paylaşılmasının yapay zekâ algoritmalarının şeffaflığı ve hesap verilebilirlik bakımından önemine işaret edilmiştir.

Suç öncesi önleyici alanda gözlem sağlayan yapay zekâ sistemlerinin insan hakları ve etik ilkeler bakımından dikkatle değerlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuş, yapay zekâ kullanılarak elde edilen verilerin delil değeri, delil serbestisi ilkesi, sınırları ve hukuka aykırı delil bağlamında tartışılmıştır.

Yapay zekâ tabanlı yargı sistemlerinin hız, verimlilik ve nesnellik üzerine olumlu tesirlerinin önemine işaret edilmiş, buna karşın taşıyabileceği veri önyargısı, ayrımcılık, veri güvenliğinin ihlali risklerine karşı tedbirli olunması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Yapay zekânın destekleyici fonksiyonunun göz ardı edilmemesi gerektiği, ancak yapay zekânın vicdani kanaat tesis edemeyeceği/etmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Yapay zekânın duygu ve empatiden yoksun olduğu, yaşam tecrübesinden yoksun bir neden-sonuç ilişkisi kurmanın vicdani kanaate ulaşmakta yetersiz kalacağı, adil yargılanma ve hesap verilebilirlik açısından sorun doğabileceği, sonuç itibariyle yapay zekânın insan yargıçların yerini alamayacağı görüşüne varılmıştır.

Yapay zekâ tabanlı hukuki danışmanlık hizmetinin verimlilik artarken maliyeti düşürücü etkiye sahip olmasının hem meslek erbapları hem de vatandaşlar bakımından faydalarına değinilmiş, yapay zekânın hukuk mesleği mensupları için bir asistan gibi kullanılabileceği, bunun o meslek mensubuna insana özgü değerlendirmeleri yapması için gerekli zamanı ve imkânı kazandırabileceği, çeşitli kullanım şekilleriyle bilirkişi raporları gibi takdiri delil oluşturulabileceği, ifade alma gibi işlemlerde işlemi yapan kişiyi sorulacak sorulara ilişkin olarak yönlendirebileceği, yapay zekâ teknolojileri kullanılmak kaydıyla potansiyel suç işleme

eğilimlerine ya da bölgesel suç ve suçlu profillerine ilişkin kategorilerin oluşturulabileceği önerisi üretilmiş, günümüz dünyasında yapay zekânın yapabileceklerini ve onunla yapılabilecekleri anlamanın ve değerlendirmenin önemine değinilmiştir.

Koruyucu destekleyici tedbirler kapsamında yapay zekânın önemine de değinen katılımcılar tedbir kararlarında yapay zekânın mevcut iş yükünün hafifletilmesinde, şiddete maruz bırakılan kişilerin karşılaşabilecekleri risklerin analiz edilmesinde kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Öte yandan bu alanda yapay zekâ kullanımının taşıdığı riskler, insanın biricikliğinin temele alınmaması, gizlilik, mahremiyet ve unutulma hakkı gibi sosyal hizmet açısından önemli etik ilke ve değerleri içeren konuların göz ardı edilebilmesi, ön yargılı verileri kullanma olasılığının yüksek olması, insan temelli meslekler açısından insanı korumanın yeterince önemsenmemesi olarak sıralanmıştır.

Çocuk Koruma Kanun kapsamında yapay zekâ kullanımının risk analizi, erken müdahale uyarı sistemleri, bireysel destek programlarının geliştirilmesi, evrak işlerinin yapılması gibi süreçler açısından etkili olabileceği belirtilmiştir. Ancak koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanma sürecinin ve çocuğun psiko sosyal ihtiyaçlarının belirlenmesi sürecinin yalnızca veri analizi ile yürütülmesinin mümkün olmadığının, yapay zekâ ile yapılacak risk değerlendirmelerinde kullanılan verilerin yanlış ve önyargılı sonuçlar verebileceğini, çocukların damgalanma riskinin olabileceğinin, veri güvenliğinin ihlalinin doğabileceğinin üzerinde durulmak suretiyle bu alandaki risklere işaret edilmiştir.

Suçlunun ıslahına yönelik olarak cezanın infazı aşamasında da yapay zekâdan yararlanılabileceği ifade edilmiş özelikle psiko sosyal destek noktasında yapay zekâ teknolojilerinden yararlanılabileceği üzerinde durulmuştur. Ayrıca infaz kurumlarında yapay zekâlı infaz koruma robotlarından yararlanılabileceği, bu robotlardan insanların davranışını izleyerek, isyan, kavga, kaçma girişimi gibi durumları tahmininde yararlanılabileceği ifade edilmiştir. Ancak infaz sürecinde insancıl yaklaşım ve mahremiyet ilkelerinin de göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Kolokyumda suçun önlenmesinde yapay zekâ kullanımı değerlendirilmiş, yapay zekânın suç tahminleme, suç haritalandırması (sıcak nokta sistemleri), yüz tanıma ve gözetim, otonom polis araçlarının kullanımı, ses tanıma ve iletişim izleme, suçluların profillerinin oluşturulması ve risk değerlendirilmesi gibi farklı amaçlarla kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu sistemlerin işlevsel yönlerinin bulunmasına karşın özgürlük-güvenlik ikilemini tetiklediği, gözetimin artmasıyla birlikte özgürlüğün azaldığı, büyük verilerin kullanılmasını içeren profil çalışmalarında veri zehirlenmesinin olabileceği, hesap verilebilirlik açısından sorun doğabileceği konularına değinilmiştir.

Veri güvenliği bakımından değerlendirildiğinde tartışılan bir diğer önemli husus da yapay zekânın bilgi ve verileri işleyip kullanabilmesinin sınırları olmuştur. Bu sınırın yapay zekâ araçlarını kullanan devlete karşı çizilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Kişisel verileri işleyen yapay zekâ sistemlerinin, bireylerin hak ve özgürlüklerine yönelik olarak ortaya çıkabilecek riskleri azaltmak ve kişisel verilerin gizlilik ve güvenliğini korumak için temel veri koruma ilkelerine uygun hareket etmelerinin sağlanması gerekliliğine değinilmiştir.

“Deepfake” ismi verilen yapay zekâ teknolojileri marifetiyle, kişilerin yüz ifadelerinin, seslerinin, hareketlerinin gerçeğinden ayırt edilmesi oldukça zor şekilde taklit edilmesi suretiyle sahte içerik oluşturulmasının mümkün olduğu, üretilen ürünlerin suç mahiyetinin yanı sıra özel hukuk açısından kişilik haklarına saldırı, haksız fiil ve vekâletsiz iş görme ve hatta fikri mülkiyet hukukunu ilgilendiren sonuçlar doğurduğu, doğrudan yapay zekâ teknolojileri kullanılarak işlenen suçların özel birer suç tipi olarak veya klasik suç tiplerinin nitelikli hali olarak düzenlenmesi gerektiği konularına değinilmiştir.

Yapay zekânın hukuki statüsüne ilişkin olarak yapılan tartışmalarda yapay zekâya hukuki bir kişilik tanınması gerekliliği, bu anlamda elektronik kişilik kavramının tartışıldığı ve bu kişiliğe ilişkin öğretide farklı görüşlerin yer aldığı üzerinde durulmuştur. Mevcut hukuk düzeninde yapay zekânın suçun mağduru veya doğrudan suçun faili olarak kabul edilmediği, somut olay dâhilinde sorumluluğun yapay zekâyı üreten, programlayan ya da kullanan kişiye ait kabul edildiği yönünde genel kanaatin mevcut olduğuna değinilmiştir.

Sonuç itibariyle yapay zekânın insanın gündelik yaşantısının şimdiden bir parçası haline gelmeye başladığını, hukukun yaşamdan ayrı düşünülemeyeceğini, hukukta yapay zekânın insan unsurunun yerini almasının bugünün imkân ve ölçütlerine göre mümkün olmadığını ve mümkün kılınmaması gerektiğini, ancak insanın yapay zekâ desteğinden yararlanmasının gerekli ve kaçınılmaz olduğunu, yapay zekânın kullanımına ve yapay zekâ vasıtasıyla gerçekleştirilen ihlallere yönelik olarak veri hızı, etki alanı ve taşıdığı riskler de göz önünde bulundurulduğunda uluslararası standartların benimsenerek uygulamaya konulmasının önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Önümüzde uzanan çağ, biz istesek de istemesek de dijital evrim çağı olacaktır. Bu yeni çağ hikâyesini yazacak olan da öyle ya da böyle insandır. Güzel hikâyelerde buluşmak umuduyla çalışmamızın faydalı olmasını, gençlerin sesinin yankı bulmasını dileriz…